

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-1-16>

УДК 343.195 (091) (477)

ПРО ВИТОКИ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
chornenkaya@ukr.net*

Калюга К.В., к.ю.н.

*Класичний приватний університет, вул. Жуковського, 70-Б, м. Запоріжжя, Україна
karina-kaljuga@rambler.ru*

Стаття присвячена комплексному дослідженню історичних етапів становлення та моделі побудови інституту суду присяжних в Україні й досвіду іноземних держав. Автори характеризують зміст і сутність досліджуваного поняття й аналізують моделі інституту суду присяжних. Розглянуто особливості виникнення та розвитку інституту суду присяжних на етапі його зародження. Також висвітлено передумови створення в Україні найбільш оптимальної (щодо реалізації й традицій українського народу та викликів сьогодення) моделі інституту суду присяжних.

Ключові слова: вердикт присяжних, кримінальний процес України, правосуддя, присяжний, процесуальна участь професійного судді в суді присяжних, професійний суддя, система кримінального судочинства, статус, суд присяжних, судова реформа, судова система.

ABOUT THE BEGINNINGS OF THE INSTITUTE OF THE JURY TRIAL (HISTORICAL ASPECT)

Uzunova O.V., Kaliuga K.V.

*Zaporizhzhya national university, str. Zhukovskogo, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
chornenkaya@ukr.net*

*Classical Private University, str. Zhukovskogo, 70-B, Zaporizhzhya, Ukraine
karina-kaljuga@rambler.ru*

The article is devoted to the comprehensive study of the historical stages of formation and the model of the construction of the institute of the jury in Ukraine and the experience of foreign states. The authors characterize the content and essence of the concept under study and analyze the models of the jury trial institution. The peculiarities of the emergence and development of the jury trial institute at the stage of its origin are considered. Also, the preconditions for creation of the model of the institute of the jury are highlighted in Ukraine (the realization and traditions of the Ukrainian people and nowadays' challenges) in Ukraine.

At the normative level of legislation of different states, the definition of "jury" has both common features and a number of differences. Thanks to their efforts the system, which we used to call the mechanism of protection of human rights, has begun to emerge.

For better understanding of the idea of the jury and its significance, let us note the key (for most states, which is inherent in this institution) principles that are:

- 1) jurors are usually citizens of the state;
- 2) act as peculiar elements of the judiciary and its carriers;
- 3) through them the desire of the people to involve it in the administration of justice is realized;
- 4) their powers are clearly distinguished in state legal acts (in certain cases, this institution is devoted to a number of norms, in particular, in Spain, the law on the trial of jurors (1995).

A person (national) as a representative of the people acquires (in accordance with the specified procedure of selection) the status of a juror. Exceptionally, individuals who are endowed with jurors status form a jury. Accordingly, an understanding of the judge as a civil servant (belonging to the court as the institution of the state) must be perceived at the level with the understanding of the judge as a person (national) who has a spectrum of judicial powers (public representative) in the administration of justice in the state.

The jury trial as an institution today already has clear forms of construction and operation in different countries. Nevertheless, both scholars and practitioners recognize that it needs further improvement that

could adapt it to national traditions (in the case of countries where this institute is an innovation) and modern challenges.

From the time of its formation to the present days it has been decided in the science to distinguish the key periods of development and certain models of construction.

World history knows three basic periods that characterize the creation of this institute and the corresponding periods of the model:

- the period of origin (occurrence in the Ancient times, is an ancient model of construction);
- jury trials of the Middle Ages (transitional model);
- period of establishment of the jury in the classical sense (classical model).

At the international level, the main mechanism responsible for human rights is the human rights mechanism and all the organizational and legal forms of its functioning. Also, of course, valuable for civilization is the property of the establishment, functioning and development of the jury trial. It provides some harmony and unity between government and citizens. His history and progression are reflected in the various and specific characteristics of the related models of the jury trial. The basic models for building such a phenomenon as the jury are the "cornerstone" for reproducing classical ideas about this institution, taking into account the national peculiarities of each state.

The formation of the Ukrainian jury trial still requires further normative improvement and adaptation in accordance with Ukrainian historical common traditions.

Key words: deliverance of trial, criminal process of Ukraine, justice, juror, procedural participation of professional judge in jury, professional judge, system of criminal justice, status, jury trial, judicial reform, judicial system.

Брак довіри суспільства до системи судочинства має негативні суспільні та політичні наслідки в усіх державах і в Україні в тому числі. Актуальним в умовах сучасної судової реформи в Україні є питання відкритості судів для громадськості. У зазначеному контексті суд присяжних [1], який покликаний відновити довіру суспільства до справедливого судочинства та здійснювати правосуддя шляхом неупередженого розгляду справи представниками громади, розглядається як альтернативне нововведення на противагу застарілій закритій формі судочинства. Сам інститут суду присяжних в Україні повинен відповідати потребам часу, історичним особливостям української політико-правової думки та черпати іноземний досвід.

Через багаторічну традицію існування, виокремлення й формування базових моделей і щораз більше розповсюдження в різних державах світу інституція суду присяжних привертала увагу великої кількості науковців, які її досліджували й характеризували, зокрема таких як А. Бандурович, О. Банчук, В. Бігун, С. Вікторський, Л. Владимиров, А. Войнарович, Л. Ганевич, І. Гловюк, Г. Грос, Ю. Грошевий, Г. Гусе-Глунок, С. Іваницький, О. Капліна, Л. Карнозова, М. Карпенко, Р. Качур, Ф. Куйбіда, А. Кістяківський, Н. Ковалев, М. Ковальова, А. Коні, К. Кротевич, О. Кучинська, Л. Лобойко, П. Люблінський, А. Маланюк, В. Маляренко, Е. Митрофанов, К. Міттермайер, Т. Нешик, В. Нор, В. Попелюшко, С. Прилуцький, О. Прокопенко, І. Русанов, В. Случевський, А. Солодков, П. Стебельський, В. Теремецький, В. Тернавський, В. Тertiшник, І. Фойницький, М. Хавронюк, В. Шишкін, С. Штогун, В. Щерба, О. Яновська [2–16] та інші.

Щоб з'ясувати вимоги до сучасного стану інституту присяжних і ставлення до застосування на практиці спільноти, ми не можемо оминати огляд витоків та історичних передумов його існування в минулому закордоном і на теренах України.

Зважаючи на необхідне подальше вдосконалення судової системи та адаптацію її до світового рівня розвитку, а також підвищення рівня довіри (насамперед громадян України) до неї, вона потребує дедалі більшого унормування на рівні законодавчих актів і досягнення якісного рівня застосування на практиці.

У мовах людського спілкування існує чимала кількість основоположних тверджень, на основі яких побудовані цілі системи знань різного спрямування. На базі їх використання твориться сучасна медицина, технічна наука і практика, соціологія, нанотехнологічні

здобутки, а також відображаються побудова та функціонування того механізму, який забезпечує функціонування, розвиток і безпеку як одиниці (людини), так і спільності (суспільства, певних суспільних категорій тощо).

Надаючи належне всім наукам, дисциплінам і прикладній практиці, можемо сказати, що все ж державотворчі та правотворчі процеси забезпечують відповідні режими й умови для подальшого функціонування та розвитку людей.

Наука державознавства нагромадила увесь досвід вдалих і не цілком вдалих спроб співіснування людей. На основі історичного досвіду сформований понятійний апарат, механізми побудови владних структур, ми маємо чітке усвідомлення необхідної участі людей (здебільшого пасивної, тобто представницької; у деяких випадках активної, тобто прямого волевиявлення народу) в житті держави.

Правознавство ж має безупинно стояти на захисті людини, її прав та інтересів. Сучасний стан різних прогресивних правових механізмів і структур, як правило, сформувався під впливом тих чи інших утисків одних стосовно інших. Історія знає численні (багатотисячні, мільйонні) втрати людей під впливом бажання певних мас жити краще та панування над іншими. Незабутими залишаються й численні прагнення й намагання супротиву. Адже саме завдяки їхнім зусиллям і почала формуватися система, яку ми сьогодні звикли називати механізмом, що слугує захистом прав людини [17, с. 62–65].

Правам людини присвячені численні нормативно-правові акти, серед яких основними все ж залишаються Загальна декларація прав людини (1948 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.). А от безпосередній і практичний захист прав людини покладено на різного роду структури та організації. Сьогодні на міжнародній і європейській правовій арені – це Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, яка підтримує функцію захисту прав людини, й Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

Механізм, що створений навколо поняття прав людини, є найбільш масштабним і вагомим. Під час його детальнішого розгляду ми зможемо побачити, як на захисті людини стоїть група наділених відповідними владними повноваженнями людей (чи то державні структури та їхні посадовці, чи то представники міжнародних структур). Відповідно, і громадськість теж у вигляді певних структур є засобом захисту людини.

Коли ж можлива реальна дія людини стосовно іншої людини у правовому полі, прийнято виокремлювати декілька механізмів, серед яких є інститут суду присяжних. Він є непоодиноким явищем і пройшов апробації через століття й розповсюдився в різні держави та правові механізми. А це свідчить про його позитивну роль у функціонуванні держави (більша відкритість судової влади, а відповідно, й довіра до судочинства), суспільства (розуміння караності, елемент довіри до суду), людини (більше розуміння людиною, поєднання гуманних і справедливих аспектів).

Визначивши користь інституту в загальних рисах, варто зупинитись на розгляді основних понятійних засад (ними є тлумачення слова, його походження, ознаки, що його характеризують, стосунок до певного механізму й роль у відповідній правовій системі).

Так, почувши слово «присяжний», зазвичай пересічна людина може асоціювати його з певним явищем, що пов'язане з присягою (вважають присяжний – людина, що приймає присягу). І дійсно, відповідно до тлумачного словника, «присяжний» трактується як «той, що прийняв присягу». Але варто акцентувати увагу на тому, що не всі, хто приймає присягу, є членами суду присяжних.

Практика різних держав свідчить, що присягу приймають й інші учасники процесу. Так, є держави, де присягу приймають свідки, перекладачі, мирові судді. Традиція ж присягати у правдивості своїх подальших висловлювань сягає імператорських часів. Саме тоді

вважалось, що людина, маючи страх Божої справедливості й суду, присягнувши, буде вірна правдивості або ж зазнає кари Всевишнього.

У слов'янських державах людей, що є суддями в суді присяжних, звикли називати власне присяжними. Це слово поширене як у мовленні, так і в законодавчій базі. Проте в значній кількості європейських держав й однозначно в США сталим є термін «журі». Це слово має латинське походження, а основи інституту присяжних запозичені з Англії; латинською означає «принести клятву, клястися», а від нього ж пішло слово «журі», що означає колегію присяжних засідателів, які мають власну функцію в розгляді справи, яким і передбачається участь у розгляді справи й винесення рішення (кримінальний, цивільний процес) [18, с. 38–41].

На нормативному рівні законодавства різних держав визначення «присяжний (журі)» має як спільні риси, так і низку відмінностей. Саме завдяки їхнім зусиллям і почала формуватися система, яку ми сьогодні звикли називати механізмом, що слугує захистом прав людини.

Для більшого розуміння ідеї інституту присяжних і значення особи присяжного виокремимо ключові (для більшості держав, яким притаманний цей інститут) засади, якими є такі:

- 1) присяжними зазвичай є громадяни держави;
- 2) є своєрідними елементами судової влади та її носіями;
- 3) через них реалізується прагнення народу щодо залучення його до здійснення правосуддя;
- 4) їхні правомочності чітко виокремлені в державних нормативно-правових актах (у певних випадках цьому інституту присвячено низку норм, зокрема в Іспанії діє Закон про суд присяжних (1995 р.)).

Цей перелік є лише узагальненим, адже інститут суду присяжних у певних державах має багатолітню традицію (Франція – 1791 р., Німеччина – 1848 р., Австро-Угорщина (сучасна Австрія) – 1873 р.), а в деяких – лише зароджується та формується (Україна – 1996 р., Іспанія – 1995 р., Російська Федерація – 2004 р., Казахстан – 2007 р.). Запровадження ж єдиних положень щодо суду присяжних у всіх державах не принесе позитивних змін, а радше буде суперечити чинним правовим режимам [19, с. 20].

Людина (громадянин) як представник народу набуває (за визначеною процедурою відбору) статусу присяжного. Виключно особи, що наділені статусом присяжного, формують суд присяжних. Відповідно, розуміння судді як державного службовця (належного до суду як інституту держави) має сприйматись на рівні з розумінням судді як особи (громадянина), яка наділена спектром суддівських повноважень (представник громадськості) у здійсненні правосуддя в державі.

Зазвичай у нашому суспільстві прийнято оцінювати речі, явища, людей, порівнюючи їх із чимось схожим, із тим, що мають інші. Ми порівнюємо своє з тим, що є чи у брата, чи в подруги, чи в сусіда, чи «більше добро» в сусідній області. І неодмінно ми оцінюємо держави-сусіди, їхній рівень розвитку та благополуччя як в енні кількість вищій, аніж той, що є в нас. Ця оцінка останнього є виправданою реальними показниками.

Але не варто забувати, що всі прогресивні здобутки мають свою історію з докладеними зусиллями, падіннями та успіхами.

Суд присяжних як інститут сьогодні вже має чіткі форми побудови та функціонування в різних державах. І попри це, як науковці, так і практики визнають, що він потребує подальшого вдосконалення, яке б змогло адаптувати його до національних традицій (у випадках держав, де цей інститут є нововведенням) і сучасних викликів.

З часу його становлення до сьогодні в науці прийнято виокремлювати ключові періоди розвитку та певні моделі побудови.

Світова історія знає три базові періоди, що характерні для творення цього інституту й відповідні періодам моделі:

- період зародження (виникнення в Античні часи; становить античну модель побудови);
- суд присяжних епохи середньовіччя (перехідна модель);
- період становлення суду присяжних у класичному розумінні (класична модель).

Історично побудова праобразу сучасного розуміння суду присяжних сягає стародавніх часів. Її започаткування можна ототожнювати з так званою Античною демократією й упровадженням реформа Солона (архонт, 594 р. до н.е.). Одним із елементів у його реформуванні стало впровадження нових органів державної влади, тобто Ради чотирьохсот і суду присяжних. Суд присяжних уважався найбільшим виявом відкритості державної влади часів Афінської демократії правління Солона. Саме цей елемент, уведений під час реформування, став найбільш демократичним здобутком цього періоду. Представниками суду присяжних могли стати навіть найбідніші з народу. Влада створила умови для неможливості підкупу присяжних (він налічував 501 особу) [20].

У наступному періоді (перехідна середньовічна модель) виокремлюються англійці та французи, адже саме на теренах їхніх держав формується прототип сучасного інституту присяжних. Сучасні науковці в більшості надають першість у побудові цього інституту саме англійцям. Але існують непоодинокі твердження, що обстоюють право французів зватись «зачинателями» інституту суду присяжних. Об'єднувальною рисою французького та англійського типів являє собою безпосередню участь громадськості у вирішенні спірного питання.

Розглядаючи Францію, варто зазначити, що суд присяжних дещо по-іншому найменувався. Ідентична його назва того періоду являла інститут журату (клятвені завірення): кількість – 12 чоловіків; припускалось, що вони можуть знати «події» справи; спершу у справі вони виступали свідками, згодом (після клятви) приступали до вирішення справи по суті; поперше, у судовому процесі журати виносили вердикт у справі; по-друге, на основі цього вердикту судді ухвалювали рішення по справі; усі приватні справи належали до розгляду за участі журат.

Наприклад, інститут суду присяжних в Англії характеризувався так. Присяга очищення, що стосувалася питання вини обвинуваченого. Було два способи довести свою невинуватість. Перший полягав у тому, щоб обвинувачений зміг знайти дванадцять осіб, які могли б, давши клятву, підтвердити його невинуватість. Другий визначався «судом божим» (тобто ордаліями). Присяжні теж, як і у Франції, могли поєднувати роль і присяжного, і свідка по справі.

Судді, що здійснювали судову владу на постійній основі, працювали в тісній співпраці з тимчасово залученими суддями з громадськості. Цей факт є спільним для функціонування суду присяжних як в Англії, так і у Франції. Традиція діяльності цього інституту у Франції упущена. Водночас в Англії вона була безперервна й інститут суду присяжних функціонує й сьогодні.

В Англії створено структуру суду присяжних, а саме так зване велике журі (23 особи) та мале журі (12 осіб). Велике журі складалось з представників графства. До малого журі входили особи, які були більш дотичні (жили поблизу) до місця злочину або особи обвинуваченого (були з ним представниками однієї сотні).

В Англії в подальшому суд присяжних поширив дію на цивільне судочинство та кримінальне.

Найбільшої схожості до сучасного виду інститут суду присяжних набув у період формування та функціонування класичної моделі.

Насамперед Велика Хартія Вольностей позбавила народ певних страждань, пов'язаних зі свавіллям влади. Позитивні рухи цього нормативно-правового акта відобразились і в інституті суду присяжних. Наприклад, у статтях 38 і 39 цього документа зазначено, що чиновникам корони забороняється чинити зумисні дії щодо свободи вільної людини та її

майна. Притягнути особу до відповідальності можна не інакше як на підставі закону та доведених обвинувачень і за законним вироком рівних особі громадян.

Інші зміни та нововведення інституту суду присяжних цього періоду. Присяжні могли обиратись лише з лицарів графства (раніше обирались із сотень). Вони складали урочисту присягу й карались за її недотримання. Установлено обов'язковість одностайності вердикту (навіть якщо один присяжний був іншої думки, рішення більшості не визнавалось). Залишилась норма з минулих моделей, що присяжні приймають вердикт, на основі якого суддя виносить рішення. Професійний суддя мав право роз'яснювати закон присяжним (проте на практиці це розглядалось як можливість судді вплинути на вердикт присяжних). Коли присяжні не дослухались до роз'яснень і настанов судді, вони карались штрафом або позбавленням волі (що згодом було скасовано). Присяжні залишились досить необізнаними у правовому полі [21].

У світовій історії склалося уявлення про присяжних як неодмінний атрибут, що забезпечує довіру до судової влади. Допоки цей інститут не було включено у правові основи держави, залучення до здійснення правосуддя представників громадськості вважалося як дослухання до порад розумних і почесних осіб.

Зі схожих думок почалось зародження інституту суду присяжних на українських теренах або теренах держави, під владою якої перебувала Україна в певний період у XV столітті.

У «Судебнику» 1497 року зазначалось: будуть слухатись найбільш важливі справи, обов'язково присутніми мають бути «староста та кращі і добрі люди», без яких «суду не чинити».

У Новгороді в 1533 році присяжних було прийнято називати цілувальниками (розумілись добрі люди, що давали клятву, цілуючи хрест). Вони вибирались жителями Новгорода в кількості 48 осіб. Засідати в суді щомісяця могли лише 4 особи. Існувало таке повір'я, що застерігало присяжних, а саме «в суді сидіти і правду стерегти».

У класичному розумінні інституту суду присяжних історія його виникнення в Україні має початок із 1864 року. Саме тоді він став чи не найпрогресивнішим у Російській імперії того часу. У той час присяжні обирались зі списків місцевих жителів (незалежно від стану); вік повинен був становити від 25 до 70 років; обов'язковою умовою було проживання в цій місцевості щонайменше 2 роки.

Ніяким чином не могли стати присяжними духовенство (священники, монахи), військовослужбовці, учителі, особи, що здобувають приватну освіту, і жінки. Редагувати список і викреслювати небажаних кандидатів у суд присяжних міг губернатор. Люди, які боролись за впровадження цього інституту часів царської Росії, стверджували, що в суді присяжних усі повноваження між постійно діючими суддями й тимчасовими суддями як представниками громадськості є розділені, що обмежує свавілля суддів.

Нормативне відображення інституту суду присяжних теж отримав у Статуті кримінального судочинства й Уставі про покарання.

У подальшому засади цього інституту не мали активного реального впровадження в життя держави в період Центральної Ради, Гетьманату, Директорії та ЗОУНР. Це зумовлено короткою тривалістю існування цих державних утворень і неможливістю впровадження й налагодження за такий короткий час цього інституту [22, с. 178–180].

На основі вищевикладеного можна зробити такі висновки. Виходячи з багаторічних спроб народу певною мірою бути присутнім у здійсненні судочинства, під впливом несправедливих (згодом незаконних) ущемлень людини на основі певних ознак (расових, релігійних, тендерних, мовних, культурних, політичних, класових), ознак, коли є можливість одним людям вирішувати (на владних підставах) долю інших людей (винесення судових рішень, прийняття рішення про депортацію), людство усвідомило необхідність створення мережі (системи) засобів, структур, які основною функцією визначають захист базових і насамперед

невід'ємних прав людини (життя, гідність, честь). На міжнародному рівні основним механізмом, що відповідає за захист людини, є механізм прав людини й усі організаційно-правові форми його функціонування. Також, безумовно, ціннісним надбанням для цивілізації є утвердження, функціонування та розвиток інституту суду присяжних. Він забезпечує певну гармонію та єдність між державною владою і громадянами. Його історія й поступовість відображена у вигляді різних і певними характеристиками пов'язаних моделей інституту суду присяжних. Базові моделі побудови такого феномена, як суд присяжних, слугують «наріжним каменем» для відтворення класичних уявлень про цей інститут з урахуванням національних особливостей у кожній державі.

Становлення українського суду присяжних ще потребує подальшого нормативного вдосконалення та адаптації відповідно до українських історико-побутових традицій. Отже, в інституту присяжних є потенціал як інструменту налагодження стосунків народ-держава.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. 15-те вид., доповн. і перероб. Київ: Правова Єдність, 2018. 854 с.
2. Солодков А.А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2015. 20 с.
3. Атаманова Н.В. Компетенція та діяльність суду присяжних у правобережній Україні за судовими статутами 1864 року. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Випуск 5. Т. 1. С. 11–15.
4. Быков В.М., Митрофанов Е.Н. О расширении прав присяжных заседателей. *Российская юстиция*. 2009. № 3. С. 9–10.
5. Войнарович А.Б. Участь народу в здійсненні правосуддя у кримінальних справах за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Львів, 2011. 204 с.
6. Волоско І.Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Львів, 2017. 20 с.
7. Гловюк І.В. Вердикт присяжних: *delegeferenda*. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 358–361.
8. Карпенко М.І., Бандурович А.В. Суд присяжних в Україні. *Юридична наука*. 2013. № 6. С. 53–58.
9. Ковалев Н.Н. Особенности организации суда присяжных в зарубежных странах. *Вестник клуба присяжных*. 2008. № 1. С. 32–39.
10. Романюк Т. Не зовсім присяжні. *Віче*. 2013. № 15. С. 20–21.
11. Русанова І. Становлення суду присяжних в Україні: деякі міркування. *Право України*. 1999. № 7. С. 71–73.
12. Соловей В. Переваги та недоліки створення інституту суду присяжних в Україні. *Аналітика*. 2012. № 3 (117). С. 88–89.
13. Солодков А.А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2015. 219 с.
14. Тертишник В. Суд присяжних: суть ідеї, історичний досвід та актуальні проблеми сьогодення. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 11. С. 123–126.
15. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. 13-те вид., доповн. і перероб. Київ: Правова єдність, 2017. 824 с.
16. Шишкін В.І. Суд присяжних. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1998–2004. С. 894.

17. Мурована І.Я., Гриньків О.О. Права людини: основи теорії і практики. *Молодий вчений*. 2014. № 10. С. 62–65.
18. Митрофанова Е.Н. Поняття присяжного заседателя. *Вестник ЮУрГУ*. 2011. № 19. С. 38–41.
19. Бігун В.С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення: монографія. Київ: Реферат, 2011. 303 с.
20. Афінська демократія. URL: http://pidruchniki.com/1529052758613/pravo/afinska_demokratiya.
21. Суд присяжних як організаційна форма змагального кримінального судочинства. URL: <http://www.bestreferat.ru/referat-210794.html>.
22. Качур Р.П. Ретроспективний огляд становлення суду присяжних в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. № 10. С. 178–181.

REFERENCES

1. Tertyshnyk, V.M. (2018), *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary of the criminal procedural Code of Ukraine], Pravova Yednist, Kyiv, Ukraine.
2. Solodkov, A.A. (2015), “Theoretical foundations and practice of proceedings in the jury trial in Ukraine”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Kharkiv, Ukraine.
3. Atamanova, N.V. (2014), “Competence and activity of the jury trial in the right-bank Ukraine in accordance with the court statutes of 1864”, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Yurydychni nauky*, Iss. 5, Vol. 1, pp. 11–15.
4. Bykov, V.M. and Mitrofanov, E.N. (2009), “About the expansion of the rights of jurors”, *Rossiyskaya yustitsiya*, no. 3, pp. 9–10.
5. Voinarovych, A.B. (2011), “Participation of the people in the administration of justice in criminal cases under the legislation of Ukraine”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Lviv, Ukraine.
6. Volosko, I.R. (2017), “Jury trial in Ukraine: peculiarities of formation and activity”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Lviv, Ukraine.
7. Hloviuk, I.V. (2014), “Jurors’ verdict: delegeferenda”, *Porivnialno-analitychne pravo*, no. 5, pp. 358–361.
8. Karpenko, M.I. and Bandurovych, A.V. (2013), “Jury trial in Ukraine”, *Yurydychna nauka*, no. 6, pp. 53–58.
9. Kovalev, N.N. (2008), “Features of the organization of the jury trial in foreign countries”, *Vestnik kluba prisyazhnykh*, no. 1, pp. 32–39.
10. Romaniuk, T. (2013), “Not quite jurors”, *Viche*, no. 15, pp. 20–21.
11. Rusanova, I. (1999), “The formation of jury trial in Ukraine: some considerations”, *Pravo Ukrainy*, no. 7, pp. 71–73.
12. Solovei, V. (2012), “Advantages and disadvantages of creating a juror institute in Ukraine”, *Analitika*, no. 3 (117), pp. 88–89.
13. Solodkov, A.A. (2015), “Theoretical foundations and practice of proceedings in the jury trial in Ukraine”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Kharkiv, Ukraine.
14. Tertyshnyk, V. (2003), “Jury trial: the essence of the idea, historical experience and current problems”, *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 11, pp. 123–126.

15. Tertyshnyk, V.M. (2017), *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary of the criminal procedural Code of Ukraine], Pravova Yednist, Kyiv, Ukraine.
16. Shyshkin, V.I. (1998), *Sud prysiazhnykh. Yurydychna entsyklopediia: v 6-ty t.* [Jury trial. Legal Encyclopedia: in 6 volumes], Ukrainska entsyklopediia, Kyiv, p. 894.
17. Murovana, I.Ia. and Hrynkiv, O.O. (2014), “Human rights: the fundamentals of theory and practice”, *Molodyi vchenyi*, no. 10, pp. 62–65.
18. Mytrofanova, E.N. (2011), “Concept of a juror”, *Vestnyk YuUrHU*, no. 19, pp. 38–41.
19. Bihun, V.S. (2011), *Filosofia pravosuddia: ideia ta zdiisnennia: monohrafiia* [The philosophy of justice: the idea and implementation: monograph], Vydavnytstvo «Referat», Kyiv, Ukraine.
20. “Athenian democracy”, available at: http://pidruchniki.com/1529052758613/pravo/afinska_demokratiya.
21. “Jury trial as an organizational form of competitive criminal justice”, available at: <http://www.bestreferat.ru/referat-210794.html>.
22. Kachur, R.P. (2013), “Retrospective review of the formation of a jury trial in Ukraine”, *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, no. 10, pp. 178–181.

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-1-17>

УДК 341.41:341.3 (44+430+73)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СУЧАСНИМ ВІЙСЬКОВО-КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ, ФРН І США

Шалдирван П.В., к.ю.н.

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського 66, м. Запоріжжя, Україна
shvp1976@ukr.net*

У статті досліджуються склади злочинів, передбачених сучасним військово-кримінальним законодавством Франції, ФРН і США. Аналізується сучасне законодавство зазначених держав, а саме: Кодекс військової юстиції Франції, Військовий кримінальний закон ФРН, Єдиний кодекс військової юстиції США. Порівняно склади окремих видів злочинів, передбачених військово-кримінальним законодавством мирного часу: дезертирство, самовільне залишення частини, членушкодження, ухилення від військової служби шляхом обману тощо.

Ключові слова: військово-кримінальне законодавство, військові злочини, військовослужбовці, ухилення від військової служби, дезертирство.

COMPARATIVE ANALYSIS OF ELEMENTS OF CRIMES PROVIDED BY THE MODERN MILITARY- CRIMINAL LEGISLATION OF FRANCE, GERMANY AND THE USA

Shaldyrvan P.V.

*Zaporozhia national university, str. Zhukovskiyi, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
shvp1976@ukr.net*

The article deals with the composition of the crimes provided by modern military-criminal law in France, Germany and the United States. The modern laws of these states are analyzed, in particular: the Code of Military Justice of France, the Military Criminal Law of the Federal Republic of Germany, the United States Code of Military Justice. Comparative composition of certain types of crimes provided by military-criminal law of peacetime: desertion, unauthorized abandonment of part, self-maiming, evasion from military service by deception, etc.